

Μαύρο Μηδέν: Η κληρονομιά του Βόλφγκανγκ Σόιμπλε

Με το νέο του θανάτου του Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, ήρθε στο μυαλό μου η φράση που γράφει ο Μπρεχτ στη Μάνα Κουράγιο: «Τι συμβαίνει στην τρύπα όταν το τυρί τελειώνει;». Ένα παρεμφερές ερώτημα θέλει να απαντήσει το κείμενο: τι (θα) απομένει από την αταλάντευτη προσήλωση του Σόιμπλε στην πολιτική του «μαύρου μηδενός», τώρα που ο ίδιος πέθανε;

Το «μαύρο μηδέν», ή schwarze Null, είναι μια αναφορά στην απαίτηση για ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς που κατοχυρώνεται στο γερμανικό Σύνταγμα από το 2009. Είναι το schuldenbremse (φρένο χρέους), που απαγορεύει στη γερμανική κυβέρνηση να αναλάβει πρόσθετα χρέη και περιορίζει το δημοσιονομικό έλλειμμα της Γερμανίας. Ο Βόλφγκανγκ Σόιμπλε ήταν τόσο συνδεδεμένος με αυτή τη πολιτική, ώστε όταν αποχώρησε από τη θέση του υπουργού Οικονομικών το 2017, οι υφιστάμενοι του τον αποχαιρέτησαν με αυτόν τον τρόπο:

✖ Ακόμη και σήμερα –όπου έχουμε την πρώτη συρρίκνωση μετά από δεκαετίες της γερμανικής οικονομίας κατά 0.3% του ΑΕΠ– ο κανόνας παραμένει σε ισχύ. Παρά τις φωνές που ζητούν αύξηση των κρατικών επενδύσεων για την ανάπτυξη της οικονομίας και παρά τη δημιουργική λογιστική για να στηριχθεί το πρόγραμμα πολεμικού επανεξοπλισμού της χώρας ύψους 100δισ, δεν υπάρχει πολιτική συναίνεση στο Βερολίνο για την κατάργηση του μαύρου μηδενός. Ως εκ τούτου, το επιτρεπτό δημοσιονομικό έλλειμμα της κεντρικής κυβέρνησης περιορίζεται στο 0,35% του ΑΕΠ.

Η πολιτική αυτή ήταν το έργο ζωής του αποθανόντος και εβαζε ως απολύτη προτεραιότητα τους αυστηρά ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς και τα μέτρα λιτότητας. Ο Σόιμπλε ως υπουργός οικονομικών είχε ως βασική του αιχμή τη δημοσιονομική πειθαρχία εντός της Γερμανίας, αλλά και την επέκταση της στο οικονομικό πλαίσιο της ευρύτερης Ευρωζώνης. Για να το πετύχει αυτό έπρεπε να κρατήσει στον ίδιο δρόμο τις χώρες που τέθηκαν υπό προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία. Καμία κοινωνική ανάγκη δεν ήταν ικανή να κάμψει το κυνήγι για το μαύρο μηδέν.

Το μαύρο μηδέν θα ζήσει περισσότερο από τον εμπνευστή του από ό,τι μας έδειξε η ζωή. Ποια όμως είναι η κοινή κληρονομιά των δύο; Για να το απαντήσουμε, θα εξετάσουμε το πώς η Γερμανία προετοίμασε την Ευρωζώνη στα μέτρα της, πώς αντέδρασε με πρωτεργάτη τον Σόιμπλε στην κρίση χρέους και τις κοινωνικές επιπτώσεις αυτής της πολιτικής, κυρίως σε Ελλάδα και Γερμανία.

Μία Ένωση «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν»

Η Γερμανία, ακόμη και πριν από την ένταξή της στην Ευρωζώνη, είχε μια ιδιαίτερη οικονομική πολιτική που χαρακτηριζόταν από μισθολογική λιτότητα, εξαγωγικό προσανατολισμό και αποπληθωριστική νομισματική προσέγγιση. Η εισαγωγή του ευρώ επέφερε σημαντικές αλλαγές στις ευρωπαϊκές οικονομίες αλλά οι προηγούμενες οικονομικές στρατηγικές της Γερμανίας είχαν ήδη θέσει τα θεμέλια που επηρέασαν την αντίδρασή της στη νέα νομισματική ένωση.

Η Γερμανία, παρά το γεγονός ότι αρχικά χαρακτηρίστηκε ως ο «μεγάλος ασθενής» της Ευρώπης την δεκαετία του 1990 και κατά τη διάρκεια της ενοποίησης της, προέβη σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις υπό τον καγκελάριο Γκέρχαρντ Σρέντερ. Αυτή η περίοδος μετασχηματισμού, αν και πολιτικά δαπανηρή, μετέτρεψε τη Γερμανία σε μια από τις πιο ανταγωνιστικές οικονομίες της Ευρώπης. Με αυτή τη δυναμική, η Γερμανία επιδιώξε τη δημιουργία της ευρωζώνης, γνωρίζοντας τα πλεονεκτήματά που θα τις έδινε έναντι των υπόλοιπων χωρών. Χώρες όπως η Ισπανία αρχικά ευδοκίμησαν με το ευρώ λόγω των χαμηλότερων επιτοκίων και της οικονομικής σταθερότητας, ωστόσο σύντομα φάνηκε η συμβατότητα της γερμανικής οικονομίας με την ευρωζώνη.

Οι προϋπάρχουσες πολιτικές μισθολογικής λιτότητας, ο εξαγωγικός προσανατολισμός και η αποπληθωριστική νομισματική προσέγγιση της Γερμανίας, πριν από την ένταξή της στο ευρώ, την τοποθέτησε ευνοϊκά στην Ευρωζώνη για διάφορους λόγους. Το κοινό νόμισμα εξάλειψε τις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών εντός της Ευρωζώνης, καθιστώντας τις γερμανικές εξαγωγές πιο προβλέψιμες και ανταγωνιστικές σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Επιπλέον, το ευρώ, ιδίως τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, ήταν πιο αδύναμο από ό,τι θα ήταν το γερμανικό μάρκο, καθιστώντας τα γερμανικά προϊόντα πιο προσιτά και ανταγωνιστικά στις παγκόσμιες αγορές.

Επιπλέον, η πολιτική μισθολογικής λιτότητας και μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας της Γερμανίας, που ξεκίνησε υπό τον καγκελάριο Σρέντερ, έκανε την αγορά εργασίας της πιο ευέλικτη. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές έλεγξαν το κόστος εργασίας, και αύξησαν την παραγωγικότητα. Ως αποτέλεσμα, τα γερμανικά προϊόντα παρέμειναν υψηλής ποιότητας αλλά και σε ανταγωνιστικές τιμές, ενισχύοντας περαιτέρω τις εξαγωγές τους.

Η σταθερή και ισχυρή οικονομία της Γερμανίας, η οποία χαρακτηρίζεται από συνετή δημοσιονομική διαχείριση και εστίαση στη μεταποίηση υψηλής ποιότητας, κέρδισε από τη σταθερότητα και τα χαμηλά επιτόκια που προσέφερε αρχικά το ευρώ. Αυτή η σταθερότητα προσέλκυσε επενδύσεις και επέτρεψε στη Γερμανία να εδραιώσει τη θέση της ως οικονομική δύναμη στην Ευρώπη.

Όντας το μεγαλύτερο και ένα από τα πιο ισχυρά οικονομικά μέλη της Ευρωζώνης, η Γερμανία είχε σημαντική επιρροή στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Οι νομισματικές πολιτικές της ΕΚΤ, που συχνά αντανakλούν τις γερμανικές οικονομικές αρχές, τείνουν να ευνοούν τη σταθερότητα και τον χαμηλό πληθωρισμό, ευθυγραμμιζόμενες καλά με την αποπληθωριστική νομισματική προσέγγιση της Γερμανίας.

Τέλος, η εισαγωγή του ευρώ προήλθε από την ανάγκη να σταθεροποιηθούν οι νομισματικές σχέσεις στην Ευρώπη και να αποτραπούν οι οικονομικές αποκλίσεις που προκαλούνταν από τις διακυμάνσεις των εθνικών νομισμάτων. Η απόφαση ήταν προκλητική, καθώς σήμαινε τη θυσία κάποιας εθνικής νομισματικής αυτονομίας για μεγαλύτερη ολοκλήρωση. Σε αντίθεση με ορισμένες άλλες χώρες της Ευρωζώνης, η Γερμανία δεν βασιζόταν σε πολιτικές υποτίμησης του νομίσματος για να διατηρήσει την οικονομική ανταγωνιστικότητα. Η ισχυρή βιομηχανική βάση της και η οικονομία της που βασίζεται στις εξαγωγές σήμαινε ότι επηρεάστηκε λιγότερο από την αδυναμία υποτίμησης του νομίσματός της, την οποία συνεπαγόταν η συμμετοχή στο ευρώ.

Με βάση τα παραπάνω, είναι ασφαλές να πούμε ότι η Γερμανία έφτιαξε μία ένωση «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» των πλεονεκτημάτων και των αναγκών της.

Το φάρμακο της λιτότητας

Αυτή η εικόνα, πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, φαίνονταν πλήρως ακριβής. Η Ευρωζώνη εμφανιζόταν ως προπύργιο οικονομικής σταθερότητας, ένα προσωπείο που έκρυβε τις υποκείμενες ανισορροπίες. Αυτές οι ανισορροπίες, που χαρακτηρίζονταν από αυξανόμενα ελλείμματα στις περιφερειακές χώρες και πλεονάσματα στις χώρες του πυρήνα, όπως η Γερμανία, δεν ήταν απλές δημοσιονομικές αποκλίσεις. Σηματοδοτούσαν βαθύτερα διαρθρωτικά ζητήματα εντός της Ευρωζώνης, τα οποία ενισχύονταν από ένα νομισματικό σύστημα που δεν ήταν επαρκώς ολοκληρωμένο.

Οι συστημικές αδυναμίες αυτής της διάρθρωσης αποκαλύφθηκαν βάνουσα από τη χρηματοπιστωτική κρίση, ιδίως μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers. Το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, κεντρικό για τη χρηματοδότηση της οικονομίας της ζώνης, είχε επεκταθεί σημαντικά κατά την πορεία προς την κρίση. Η ανάπτυξη αυτή, η οποία οφειλόταν στην υψηλή ζήτηση πιστώσεων σε ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Ισπανία και η Ιρλανδία, είδε τις γερμανικές τράπεζες να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Με τον εκτεταμένο δανεισμό τους στις διεθνείς αγορές και σε τράπεζες της Νότιας Ευρώπης, αύξησαν τη μόχλευση και την ευθραυστότητα του συστήματος.

Αυτή η στρατηγική επέκτασης, αν και επιφανειακά κερδοφόρα, ανέδειξε τα τρωτά σημεία του οικοδομήματος, ιδίως όταν έσκασε η φούσκα των ακινήτων. Το αποτέλεσμα ήταν σημαντικές απώλειες για τις τράπεζες και μια σκληρή αποκάλυψη της διασύνδεσης του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η αποκεντρωμένη ρύθμιση και εποπτεία των ευρωπαϊκών τραπεζών συνέβαλε περαιτέρω στην ευθραυστότητα του συστήματος. Οι εθνικές εποπτικές αρχές τραπεζών, εστιάζοντας στην εγχώρια σταθερότητα και ανταγωνιστικότητα, συχνά προωθούσαν την «ελαφριά» ρύθμιση για να προσελκύσουν νέες τράπεζες.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υπερβολική ανάπτυξη των τραπεζικών τομέων τους και, αν και αυτό ήταν ευεργετικό για βραχυπρόθεσμα οφέλη, τελικά επιδείνωσε το κόστος για τους φορολογούμενους όταν προέκυψαν προβλήματα. Οι ιδανικές λύσεις για τη χρεοκοπία των τραπεζών –όπως οι εξαγορές

από υγιέστερες τράπεζες ή η ανακεφαλαιοποίηση μέσω δημόσιων κεφαλαίων- αντιμετώπισαν την αντίσταση διαφόρων ενδιαφερόμενων φορέων αλλά και των κοινωνιών, αναδεικνύοντας τη διαφορά μεταξύ της ευρωπαϊκής και αμερικανικής αντιδράσης στην τραπεζική κρίση.

Για την αντιμετώπιση αυτών των οικονομικών ανισορροπιών, ο Σόιμπλε προτίμησε ένα ασύμμετρο μοντέλο που επιβάρυνε δυσανάλογα τις ελλειμματικές χώρες. Η προσέγγισή του, η οποία βασιζόταν στη δημοσιονομική σύνεση και τη συγκράτηση των μισθών, διατήρησε με επιτυχία την οικονομική ευρωστία της Γερμανίας αλλά άσκησε αδικαιολόγητη πίεση στις οικονομίες που βρίσκονταν ήδη σε δυσχερή θέση. Τα μέτρα λιτότητας που υποστήριξε, με στόχο τη δημοσιονομική σταθεροποίηση, παρεμπόδισαν την οικονομική ανάπτυξη και εμβάθυναν τις κοινωνικές ανισότητες. Αυτή η γερμανοκεντρική προοπτική στη χάραξη πολιτικής παραμέλησε ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές εκτιμήσεις, αδυνατώντας να εκτιμήσει τις διαφορετικές οικονομικές προκλήσεις στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ. Πολύ περισσότερο οδήγησε στην κοινωνική καταστροφή της μνημονιακής περιόδου.

Η διασύνδεση των ευρωπαϊκών οικονομιών αναδείχθηκε από τη χρηματοπιστωτική κρίση. Οι πολιτικές του Σόιμπλε, που αφορούσαν κυρίως τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα, είχαν σημαντικές δευτερογενείς επιπτώσεις σε άλλες χώρες της ΕΕ. Η προσέγγισή του για την επίλυση των γερμανικών τραπεζικών ζητημάτων μέσω μέτρων λιτότητας σε ολόκληρη την ήπειρο παρέβλεψε τον συλλογικό χαρακτήρα των οικονομικών προκλήσεων εντός της ΕΕ.

Οι επικριτές του σημείωσαν ότι η οικονομική φιλοσοφία του Σόιμπλε, η οποία είχε τις ρίζες της στα οικονομικά της προσφοράς και στις υποθέσεις του νόμου του Say, δεν έδινε επαρκή προσοχή στους παράγοντες της ζήτησης, συμβάλλοντας στην παρατεταμένη οικονομική στασιμότητα σε αρκετές χώρες της ΕΕ.

Ο νόμος του Say, που αποδίδεται στον Γάλλο οικονομολόγο του 19ου αιώνα Jean-Baptiste Say, είναι μια θεμελιώδης έννοια της κλασικής οικονομικής επιστήμης που υποστηρίζει ότι «η προσφορά δημιουργεί τη δική της ζήτηση». Η αρχή αυτή υποδηλώνει ότι η παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών δημιουργεί εγγενώς την αγοραστική δύναμη που απαιτείται για την αγορά τους, αποκλείοντας ουσιαστικά την πιθανότητα υπερπαραγωγής ή γενικής υπερπροσφοράς σε μια υγιή οικονομία.

Ο νόμος του Say, ο οποίος διατυπώθηκε αρχικά στο πλαίσιο μιας ανταλλακτικής οικονομίας, όπου τα αγαθά ανταλλάσσονται απευθείας χωρίς χρήμα, τονίζει τη σημασία της οικονομικής επιστήμης από την πλευρά της προσφοράς και ελαχιστοποιεί την ανάγκη για παρεμβάσεις από την πλευρά της ζήτησης. Στη σύγχρονη οικονομική σκέψη, ενώ ο νόμος του Say αναγνωρίζεται για την ιστορική του σημασία, η παραδοχή του για αυτόματη ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης θεωρείται γενικά ως υπερβολικά απλοϊκή, αναγνωρίζοντας τον ρόλο του χρήματος, της πίστωσης και των αβεβαιοτήτων της αγοράς.

Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι ίσως είναι υπερβολικό να αποδίδουμε μία τέτοια ρηχή σκέψη σε έναν άνθρωπο που ηγήθηκε στην αντιμετώπιση της καπιταλιστικής κρίσης στην τότε δεύτερη μεγαλύτερη

οικονομία του πλανήτη. Η διδακτορική διατριβή του Σόιμπλε «*Η επαγγελματική νομική κατάσταση του ορκωτού λογιστή στις λογιστικές επιχειρήσεις*» μας δείχνει τις πνευματικές αρετές και την επαγγελματική του κατάρτιση. Ήταν δικηγόρος και εφοριακός — δεν μπορεί κάποιος/α να τον κατηγορήσει για την έλλειψη κατάρτισης του στην οικονομική θεωρία και σκέψη. Ήταν πάντα ένας «ποντικός» των διατάξεων και των αριθμών.

Ο Μηχανισμός Γερμανικής Σταθερότητας

Η Ευρωζώνη, η οποία είχε θεωρητικά σχεδιαστεί για να είναι απρόσβλητη από τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις, δεν διέθετε ένα δίκτυ ασφαλείας για τις χώρες που βρίσκονταν υπό πίεση. Η κρίση του 2008 αποκάλυψε αυτή την αβλεψία, καθώς χώρες όπως η Ισπανία και η Ιρλανδία, οι οποίες διατηρούσαν σταθερά δημόσια οικονομικά, περιήλθαν σε αναταραχή από εξωτερικούς κλυδωνισμούς. Αντίθετα, χώρες με χρόνια στάσιμη ανάπτυξης, όπως η Πορτογαλία και η Ιταλία, ανακάλυψαν ότι οι εύθραυστες οικονομίες τους δεν μπορούσαν να αντέξουν τον αντίκτυπο της κρίσης. Ο Σόιμπλε επέστρεψε στα τεφτέρια του και αποφάσισε ότι η αντίδραση του πρέπει να είναι η ταχεία δημοσιονομική πειθαρχία μέσα από την περικοπή των δαπανών κοινωνικού κράτους, μισθών και κρατικών επενδύσεων, επιδεινώνοντας συχνά την ύφεση και αυξάνοντας το δημόσιο χρέος σε αυτές τις ήδη αποδυναμωμένες οικονομίες.

Η προσεκτική προσέγγιση του Σόιμπλε για την παροχή βοήθειας σε αυτές τις χώρες της Ευρωζώνης περιελάμβανε την πρόταση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, υπό την προϋπόθεση της τήρησης αυστηρών προγραμμάτων προσαρμογής τύπου ΔΝΤ. Η σύσταση του μηχανισμού σταθερότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ευρωζώνης ήταν γεμάτη με νομικά και ηθικά κωλύματα, ιδίως όσον αφορά τη σύγκρουση του με τη ρήτρα της Συνθήκης του Μάαστριχτ κατά της ανάληψης χρεών άλλων χωρών μελών. Αν όμως ο μηχανισμός δεν δάνειζε, δεν θα μπορούσε να έχει το προνομιακό καθεστώς πιστωτή του ΔΝΤ, εγείροντας ανησυχίες για πιθανές απώλειες (χρεωκοπίες) μεταξύ των χωρών μελών. Αυτό αναθεωρήθηκε αργότερα, παρέχοντας στο ταμείο καθεστώς παρόμοιο με αυτό του ΔΝΤ παρά τις αντιδράσεις. Αυτό το προνομιακό καθεστώς δημιούργησε ένα παράδοξο, όπου όσο περισσότερο χρέος κατείχαν οι προνομιούχοι πιστωτές, τόσο πιο δύσκολη γινόταν η κατάσταση για τους μη προνομιούχους ιδιώτες επενδυτές, επιδεινώνοντας την κρίση.

Κατά τη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (2010) και εν συνεχεία του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (2012), είναι ασφαλές να πούμε ότι όντως ο Σόιμπλε περιηγήθηκε σε ένα περίπλοκο τοπίο. Είναι εξίσου ασφαλές όμως να καταλήξουμε ότι οι πολιτικές του, που φαινομενικά αποσκοπούσαν στη δημιουργία ενός δικτύου ασφαλείας για τις προβληματικές οικονομίες, εξυπηρετούσαν πρωτίστως τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα, συχνά εις βάρος των χωρών που επρόκειτο να βοηθήσουν.

Η προσέγγισή του στην κρίση, που βασιζόταν στην αυστηρή λιτότητα μέτρα και τη δημοσιονομική

πειθαρχία, επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική στάση της Γερμανίας και την αποστροφή της να μετατρέψει την Ευρωζώνη σε «Ένωση Μεταφοράς Χρέους». Έτσι, η δημοσιονομική προσαρμογή που ήταν απαραίτητη για τον δανεισμό, συχνά επιδείνωνε τις οικονομικές δυσκολίες των χωρών που λάμβαναν πακέτα διάσωσης, όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

Ο Σόιμπλε πέτυχε τον κύριο στόχο του: μπορούσε να ορίζει τη δημοσιονομική πολιτικών των «προβληματικών» οικονομιών με μέσο πειθάρχησης το δάνειο και το χρέος, ενώ παράλληλα πέτυχε να αποτρέψει τη μετατροπή της Ευρωζώνης σε Ένωση Μεταφορών, ένα σενάριο στο οποίο η Γερμανία ήταν ιδιαίτερα αντίθετη. Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, ενώ παρουσιάστηκε ως μηχανισμός για την παροχή βοήθειας στις χώρες της Ευρωζώνης που αντιμετώπιζαν προβλήματα, σχεδιάστηκε σχολαστικά ώστε να συμμορφώνεται με τη ρήτρα «μη διάσωσης» της Συνθήκης του Μάαστριχτ, διασφαλίζοντας ότι δεν θα εξελισσόταν σε άμεση μεταφορά γερμανικών πόρων προς τις χώρες αυτές.

Ο Μηχανισμός, επηρεασμένος από τον Σόιμπλε, λειτούργησε περισσότερο σαν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, προσφέροντας δάνεια με χαμηλότερα επιτόκια και μεγαλύτερες λήξεις με αντάλλαγμα αυστηρά προγράμματα προσαρμογής. Η ρύθμιση αυτή ήταν επωφελής για τη Γερμανία, ελαχιστοποιώντας τον άμεσο χρηματοοικονομικό κίνδυνο και διατηρώντας τη δημοσιονομική πειθαρχία εντός της Ευρωζώνης. Ωστόσο, για τις χώρες που έλαβαν τα δάνεια αυτά συνδυάστηκαν με σκληρούς όρους λιτότητας που συχνά οδήγησαν σε βαθύτερη ύφεση, αύξηση της ανεργίας και κοινωνική αναταραχή. Η επιμονή στη δημοσιονομική πειθαρχία ως προϋπόθεση για την παροχή βοήθειας αντανάκλασε την οικονομική φιλοσοφία της Γερμανίας και όχι τις πραγματικές ανάγκες των χωρών που επλήγησαν από την κρίση, δημιουργώντας ένα σενάριο όπου η βραχυπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα των χωρών αυτών συχνά θυσιάζονταν για τη μακροπρόθεσμη δημοσιονομική σύνεση.

Αυτή η γερμανοκεντρική προσέγγιση της κρίσης, με επικεφαλής τον Σόιμπλε, συνέβαλε δραστικά στη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων εντός της Ευρωζώνης. Εστιάζοντας κυρίως στη δημοσιονομική πειθαρχία και αποφεύγοντας τη δημιουργία μιας ένωσης μεταφορών, οι πολιτικές αυτές παρέβλεψαν την ανάγκη λήψης μέτρων για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης και της ανάκαμψης στις πληγείσες χώρες. Η προσέγγιση αυτή οδήγησε σε διεύρυνση του χάσματος Βορρά-Νότου εντός της Ευρωζώνης, με τις χώρες της περιφέρειας να αγωνίζονται υπό το βάρος των μέτρων λιτότητας, ενώ χώρες όπως η Γερμανία επωφελήθηκαν από την ισχυρή δημοσιονομική τους θέση. Οι προκύπτουσες οικονομικές και κοινωνικές πιέσεις στις χώρες αυτές δημιούργησαν ερωτήματα σχετικά με τη δίκαιη κατανομή των βαρών και των οφελών εντός της Ευρωζώνης, αμφισβητώντας την έννοια της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και συνεργασίας πάνω στην οποία θεωρητικά οικοδομήθηκε η Ένωση.

Επιπλέον, οι πολιτικές αυτές επιδείνωσαν και τις προκλήσεις του τραπεζικού τομέα. Αποφεύγοντας τις άμεσες χρηματοδοτικές μεταβιβάσεις προς τις οικονομίες που είχαν προβλήματα, δεν αντιμετώπισαν επαρκώς τα υποκείμενα ζητήματα του τραπεζικού συστήματος, όπως η ανάγκη για

συνολική ανακεφαλαιοποίηση και ρυθμιστική μεταρρύθμιση. Η προσέγγιση αυτή οδήγησε σε παρατεταμένη πιστωτική κρίση και υφεσιακές επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή οικονομία, επηρεάζοντας ιδιαίτερα τις χώρες με υψηλά επίπεδα χρέους και ευπάθειες του τραπεζικού τομέα. Η απροθυμία παροχής άμεσης χρηματοδοτικής στήριξης στις χώρες αυτές, καθοδηγούμενη από τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα, οδήγησε σε μια παρατεταμένη και επώδυνη διαδικασία ανάκαμψης για τον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα και την ευρύτερη οικονομία. Η Ευρωζώνη πλέον –οδεύοντας στο 2024– θεωρείται στο σύνολο της ο νέος μεγάλος ασθénης των οικονομικών υπερδυνάμεων, έχοντας χάσει έδαφος τόσο προς τις δύο μεγάλες οικονομικές δυνάμεις (Κίνα και ΗΠΑ) όσο και προς τον συνασπισμό των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η ελληνική Ιφιγένεια

Αν υπάρχει, όμως, ένα δράμα στο οποίο όλα τα βλέμματα ήταν στραμμένα πάνω του, αυτό είναι το ελληνικό. Η στάση του Σόιμπλε γύρω από την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ευρωζώνης παρουσιάζει με τον καλύτερο τρόπο τη θέση του για το ευρωπαϊκό εγχείρημα και τα κράτη μέλη του που δυνητικά διαφωνούν με τις πολιτικές του.

Παρότι συχνά θεωρούνταν πιο «φιλοευρωπαϊκός» από την καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ, ο Σόιμπλε είχε υιοθετήσει την πλέον σκληρή στάση απέναντι στην Ελλάδα την περίοδο της διαπραγματεύσης του 2015. Αυτή η διχοτόμηση στις οπτικές μεταξύ της Μέρκελ και του Σόιμπλε έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών εικασιών. Ενώ η Μέρκελ θεωρείται ότι ανησυχούσε περισσότερο για τις γεωπολιτικές επιπτώσεις μιας ελληνικής εξόδου από το ευρώ (Grexit), φοβούμενη ιδίως μια γεωπολιτική μετατόπιση της Ελλάδας προς τη Ρωσία, η ανησυχία του Σόιμπλε φαινόταν να εστιάζεται περισσότερο στην τήρηση των κανόνων και την ακεραιότητα της Ευρωζώνης.

Η προοπτική του Σόιμπλε για την ελληνική κρίση υποδηλώνει ότι όχι μόνο ήταν πιο ανοιχτός στο ενδεχόμενο ενός Grexit από ό,τι η Merkel αλλά ότι το θεωρούσε ακόμη και ωφέλιμο για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πίστευε ότι μία τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να λειτουργήσει ως καταλύτης για βαθύτερη ολοκλήρωση μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης, αναγκάζοντάς τις να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις όπως ένα κοινό σύστημα ασφάλισης καταθέσεων, στο οποίο η Γερμανία είχε προηγουμένως αντιταχθεί.

Από τη σκοπιά του Σόιμπλε, η έξοδος της οικονομικά προβληματικής Ελλάδας θα μπορούσε να απαλλάξει την Ευρωζώνη από το πιο προβληματικό μέλος της, ενώ θα ωθούσε τα υπόλοιπα έθνη προς μεγαλύτερη ενότητα και σταθερότητα.

Έχει γραφτεί ότι η στρατηγική του Σόιμπλε μπορεί να ερμηνευθεί ως «παιχνίδι δύο επιπέδων», μια έννοια που περιγράφεται από τον πολιτικό επιστήμονα Robert Putnam. Σε αυτό το παίγνιο, οι διεθνείς κρίσεις χρησιμοποιούνται για να ξεπεραστούν οι εγχώριες αντιδράσεις και να προωθηθούν ευρύτεροι στόχοι. Ο Σόιμπλε φαίνεται ότι χρησιμοποίησε αυτή την προσέγγιση για να αξιοποιήσει την ελληνική κρίση για να επιτύχει βαθύτερη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, έναν στόχο που υποστήριζε

προσωπικά, αλλά αντιμετώπισε αντίσταση τόσο από ένα ολοένα και πιο ευρωσκεπτικιστικό γερμανικό κοινό όσο και από τη Μέρκελ. Η στρατηγική αυτή υποδηλώνει ότι ο Σόιμπλε θεωρούσε τις πιέσεις και τις προκλήσεις της κρίσης ως αναγκαία κακά για την επίτευξη του μεγαλύτερου αγαθού της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης υπό γερμανική ηγεμονία και πολιτικές μαύρου μηδενός.

Ο Σόιμπλε υποστήριξε ότι το τραύμα ενός Grexit θα μπορούσε να τρομάξει την Ευρώπη ώστε να παραχωρήσει περισσότερη κυριαρχία σε μια ισχυρότερη τραπεζική και δημοσιονομική ένωση, χρησιμοποιώντας ουσιαστικά την ελληνική κρίση ως χωνευτήρι για τη σφυρηλάτηση μιας πιο ολοκληρωμένης και ισχυρής Ευρώπης. Για τον Σόιμπλε, η Ελλάδα θα μπορούσε να υπάρξει εντός ευρωζώνης εφόσον ακολουθούσε τις θεραπείες του ή θα πρέπει να ταπεινωθεί ως παράδειγμα για τα άλλα κράτη.

Χορηγός της Ακροδεξιάς και της Συντήρησης

Η εξέλιξη του πολιτικού τοπίου της Γερμανίας, ιδίως στο πλαίσιο της επιρροής του, αντανakλά μια σημαντική ιδεολογική μετατόπιση. Η θητεία του σημαδεύτηκε από τη σταθερή προσήλωση στη δημοσιονομική πειθαρχία και τα μέτρα λιτότητας, αρχές βαθιά ριζωμένες στη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Οι πολιτικές αυτές, ενώ σταθεροποίησαν την οικονομική θέση της Γερμανίας, ιδίως κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ευρωζώνης, συνέβαλαν επίσης στη διεύρυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων στο εσωτερικό της χώρας.

Η άνοδος της Εναλλακτικής για τη Γερμανία (AfD), αν και δεν ενορχηστρώθηκε άμεσα από τον Σόιμπλε, μπορεί να θεωρηθεί ως υποπροϊόν του κοινωνικο και οικονομικού περιβάλλοντος που διαμορφώθηκε από αυτές τις πολιτικές. Το AfD κεφαλαιοποίησε τις ανησυχίες και τις δυσαρέσκεις που γεννήθηκαν από την οικονομική δυσπραγία και τις αντιληπτές κοινωνικές αδικίες. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι μεμονωμένο, αλλά αποτελεί αντανάκλαση μιας ευρύτερης τάσης στη γερμανική κοινωνία, όπου η οικονομική σταθερότητα και ισχύς έχουν συχνά προτεραιότητα έναντι της κοινωνικής ευημερίας και της ισότητας.

Η προσέγγιση του Σόιμπλε, δίνοντας έμφαση στον αυστηρό δημοσιονομικό έλεγχο και την οικονομική ανταγωνιστικότητα, έχει καλλιεργήσει ένα περιβάλλον όπου οι ακροδεξιές αφηγήσεις βρίσκουν πρόσφορο έδαφος. Οι πολιτικές του, αν και επιτυχείς στη διατήρηση της οικονομικής κυριαρχίας της Γερμανίας στην Ευρώπη, έχουν επίσης οδηγήσει σε μια αίσθηση αποξένωσης και αφαίρεσης των δικαιωμάτων σε ορισμένα τμήματα του πληθυσμού. Αυτή η απογοήτευση αξιοποιήθηκε επιδέξια από ακροδεξιές ομάδες, οι οποίες προωθούν μια πιο εθνικιστική και προστατευτική ατζέντα.

Η μετατόπιση του κοινωνικού ιστού της Γερμανίας, που οφείλεται εν μέρει στην οικονομική και δημοσιονομική πολιτική του Σόιμπλε, δημιούργησε ένα τοπίο όπου ομάδες όπως το AfD απέκτησαν δυναμική. Αυτή η δυναμική υπογραμμίζει μια βαθύτερη δεξιά μετατόπιση της γερμανικής κοινωνίας που τροφοδοτείται από τον οικονομικό σοβινισμό και την αυξανόμενη απογοήτευση από τις παραδοσιακές κεντρικές πολιτικές.

Η Ετυμηγορία για το Τυρί και τη Τρύπα

Η κληρονομιά του Σόιμπλε, επομένως, είναι συνυφασμένη με την άνοδο της νέας γερμανικής ακροδεξιάς και τον επαναπροσδιορισμό της γερμανικής ταυτότητας, καταδεικνύοντας την πολύπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομικής πολιτικής και πολιτικής ιδεολογίας. Η προσέγγιση του Σόιμπλε στην κρίση της Ευρωζώνης, η οποία χαρακτηρίζεται από μια ακλόνητη επιμονή στη δημοσιονομική πειθαρχία και τους δημοσιονομικούς περιορισμούς, έχει κατηγορηθεί ότι επιδείνωσε τα οικονομικά δεινά και την κοινωνική εξαθλίωση, ιδίως σε χώρες όπως η Ελλάδα.

Τα μέτρα λιτότητας του Σόιμπλε βάθυναν την κοινωνική ανισότητα και την ανεργία στις πληγείσες χώρες της Ευρωζώνης, παραμελώντας το πραγματικό ανθρώπινο κόστος αυτών των πολιτικών. Η επιμονή στη δημοσιονομική αυστηρότητα, ενώ ίσως σταθεροποίησε ορισμένες οικονομίες, οδήγησε αναμφισβήτητα σε σοβαρή κοινωνική και οικονομική δυσπραγία σε άλλες.

Ο ρόλος του Σόιμπλε στη διαμόρφωση της διακυβέρνησης της Ευρωζώνης, πιέζοντας για αυστηρότερους δημοσιονομικούς κανόνες και εποπτεία, αποτέλεσε σίγουρα μία περίπτωση προβληματικής συγκέντρωσης εξουσίας, ενισχύοντας το δημοκρατικό έλλειμμα στη λήψη αποφάσεων της Ευρωζώνης.

Φτάνοντας λοιπόν στο τέλος αυτού του κείμενου, ο πιο ευσύνοπτος και αποτελεσματικός τρόπος να συνοψίσει κανείς τον Σόιμπλε είναι η πολιτική που τόσο αγάπησε αλλά και τα συναισθήματά που δημιούργησε σε εκατομύρια, ειδικά στη χώρα μας: μαύρο μηδέν.